

említett Csontváry Kosztká Tivadarral, Andrej Tarkovszkijjal vagy Kaposi Tamással, akiknek fennmaradt hagyatéka szinte a teljesség igényével lett a kötetbe emelve). Az azonosulástól kezdve, az úgynevezett szerepjátékon át, egészen a közvetítő kapcsolatig terjed tehát az adott művészi alak(zatok)hoz fűződő attitűd és viszonyrendszer elbeszélői-stilisztikai skálája. Érdekes, hogy a jellemtelen forrású, bizonytalan hitelességű jegyzetek áldokumentum- vagy félfikciós-jellege egyszerre relativizálja, illetve erősíti meg a poétikus portrék biografikus-művészettörténeti referenciáit. Ezzel együtt a párhuzamosan futó, másodlagos szövegeknek is nevezhető napló-, esetleg interjúszövegek a szerzői áthasonulás mozzanatait is kimerevítik egy-egy pillanatra; nemkülönben maguk a versek, amelyek hasonlóképpen örökítik meg ezeket a finoman közvetített, ugyanakkor mélyen bensőségté tett változásokat, szellemi és lelki zárandoklatokat. Mert „csak belső utazás létezik, / mivel kívül örökre turista maradsz”. Milyen térképet adhatnak a kezünkbe a gigantikus, kiállíthatatlannak bizonyuló Csontváry-vásznak, hová vezethetnek Tarkovszkij hosszú beállítású, kontemplatív kamera-kocsizásai, és vajon miféle tükröt tarthatnak elénk a többrétegű, visszaroncsolt felületű Kaposi-képek?

A látvány kérge alatt kell kaparásznunk, hogy megleljük a Jász-féle lírai látomások gyökerét, ami ugyancsak egy láthatatlan, „nem e világból való” vidék földjébe kapaszkodik. „A világ ócska ponyva, / nem festek rá többet” — írja Csontváry nevében a költő, mégis egy világnyi képsorozat keletkezéstörténetével, illetve háttér-helyszíneivel (a Csontváry-ciklus alcíme: *Kép és hátoldala*) ismerkedhetünk meg, hogy végül eljussunk a vizualitás érzéki végpontjához, ami egyben a művészi látásmód esztétikai határterületét is magában foglalja: „van egy hely, mi bárhol lehetne, / egy város bármely tenger partján, / de most már itt van a vásznon”. A *Tarkovszkivágások* emlékmontázsa és a *Kaposi Tamás-apokaliptika* tükröbetört valósága is e felé a felszabadított más-világ felé irányítja a figyelmet. „Minden csak részlet, / szemlélődöm még mindig, / látni tanulok” — olvashatjuk a Taormina egyik „kinagyított részletét”, ami nem pusztán egy képzelt képkivágás fogalmi formája, hanem a szemlélődő szubjektum folyamatosan fluktuáló figyelmének „látletele” is. „Bármilyen furcsa, azt festem, amit látok. Ennyire modern vagyok” — olvashatjuk az egyik Csontváry-kép hátoldalán...

A három részes könyv triptichonszerű felépítése talán látenszen utal is rá, de mindenképpen az egyes szám második személyben megszólított Tarkovszkijhoz tartozik a legkidolgozottabb és legösszetettebb szerkezet. (Égyébként Csontváry egyes szám első személyben szólal meg, míg Kaposi Ta-

más egyes szám harmadik személyként tűnik fel.) Talán ez a legszemélyesebb közelítés is, melyben eltűnnek az artisztikus motivikus áttételek; egy nagyon bensőséges folyamat indul meg, tulajdonképpen az egyes filmek *behunytt szemű* újravágásának, metaforikus átmontázsolásának lehetünk részesei. „Jézusról szeretnél filmet készíteni. Ha lehet, amattör kamerával, képletesen és nem konkrétan, természetesen. Esetleg csak a lehajló, felegyenesedő fűcsomókat mutatni meg, még a lábat sem, amely letaposza.”

Csontváry messiáskomplexusa, illetve a Kaposi-féle „optimista apokaliptika” valamiképpen összeköthető a tarkovszkiji magán evangéliummal, melyben az ikonfestő Rubljov vagy a titokzatos Sztalker alakjában valóban a krisztusi arccal szembesülünk, tükröz által homályosan persze, s a részletekbe rejtve, ahol nem mindig az ördög lakik. „Saját negatívó túlvilágunkkal a személyiség és az alkotás erejével szállni szembe...” — szól a Kaposi-fejezet egyik idézete (Miltényi Tibortól), ami akár az egész kötet mottója is lehetne. A belső árnyék átlépése ugyanis akkor kezdődik, amikor kilépünk saját kereteink közül, majd lassan elindulunk a fentebb említett szakadék felé. Az se baj, ha festve vagy vetítve van. Sőt, az sem számít, ha csak elképzeljük a sötétlő mélységet s behunytt szemmel tesszük meg az első lépést. — Látod? Csak egy pillanat, és már zuhansz is. Fölfelé. „...ember akartál maradni.” És angyal lettél. (*Kortárs*, Budapest, 2013)

PAPP MÁTÉ

HEIDL GYÖRGY: KATOLIKUS SZEMMEL. NET-LAPOK

A Pécsi Tudományegyetem Esztétika Tanszékén oktató, elsősorban patrisztikus szerzők szövegeivel foglalkozó eszmetörténész esszégyűjteménye azokat az írásait tartalmazza, amelyeket korábban internetes blog-bejegyzések formájában tett elérhetővé a felhasználók/olvasók számára. Szövegeinek egyedisége, hogy olyan, a mindenkori hívőket és az egyház iránt érdeklődőket érintő kérdéseket tár az arra érzékeny befogadók elé, amelyek a katolikus hit alapjaira való rákérdezéssel, általában egy-egy ünnepnaphoz kapcsolódva, bevezetnek bennünket a misztérium valóságába.

Itt nemcsak az adott ünnep misztériumának feltáráról van szó, amelyhez főként Szent Ágoston, Szent Ambrus, Órigenész és magának a Szentírásnak a vonatkozó szövegeit hívja segítségül; hanem arról a csodálatos és mindent átható titokról, amelyet Heidi György is az egyházatyák művein keresztül kutat, és amelyet a legegyszerűbben Létnek hívunk, anélkül azonban, hogy átérznénk a Titkok titkának fűrkészésére szóló meghívottságunkat. Ennek elfejtése a Létnek mint ünnepnek az elfele-

dettségét vonja maga után, amelyre jelen kötet szerzője próbál a maga eszközeivel, tudásával reflektálni, és kimozdítani bennünket, hívő vagy nem hívő, de mindenképpen kereső olvasókat az egyhangúság állapotából. Szövegei tehát a kereszténységbe bevezető, misztagogikus írásokként is értelmezhetőek, amelyek a korai kereszténység azon gyakorlatával állíthatók párhuzamba, amikor egy egyházi vezető a keresztségre készülőkhez intézett tanításokat, beszédeket. Heidl szövegei így egyes olvasók belső átalakulását kísér(het)ik és segít(het)ik.

Az egyházi ünnepekörhöz való kapcsolódáson kívül, amely Gyümölcsozó Boldogasszony napjától Nagycsütörtökig öleli fel az egyházi évet, Heidl társadalmi, etikai, felekezeti és művészettörténeti, történelmi témákat is látókörébe von. Így beszél a Heidelbergi Káté 80. pontjáról, amely katolikusok és reformátusok közötti viták alapját adta és adja a mai napig; figyelemmel kíséri a „nagyvilág” technikai újításait, és ír a keresztény szimbólumok fontosságáról; Aquinói Szent Tamás játék-elméletét vizsgálja; végül, de nem utolsósorban a pécsi ókeresztény temető néhány freskója mellett a Sixtus-kápolna híres *Ádám teremtése* képét is elemzi. Recenzióm azonban főleg a házasság témáját érinti.

Heidl a házasságot, különböző szerzők nyomán, egyszerre nevezi filozófiai iskolának és a keresztény aszkézis sajátos formájának. A *Házasság mint filozófiai iskola* című írásában Musonius Rufus (Kr. u. 30 — 100 v. 101.) stoikus filozófus gondolataiból merítve, aki a természet (*phüszisz*) fogalmát tartja alapvetőnek a házasság intézményének megértésében, írja: „Az életmód tudatos alakítása, az önmagamra figyelés, a filozófiai értelemben vett öngondozás közösségben történik, elsődlegesen a választott filozófiai iskola közösségében. A természet által létrehozott közösség, a házasság és a család azért határozható meg egyfajta filozófus-közösséggént, mert a filozófus célja éppen a természettel összhangban lévő élet megvalósítása” (139). És mivel a természet egyszerre jelenti az emberi- és a minden létező mélyén jelen lévő Értelmet, a filozófus voltaképpen tehát ennek az Értelmnek a kutatására indul, amely sajátos módon a házasság révén tárul fel előtte. Ahogyan ugyanis a társadalom alapja a házasság és a család, az otthon (*oikosz*), amely biztosítja az élet továbbadását, ugyanígy ez a görög szó, ahogy azt Heidl kiemeli, a teremtéstörténetben is lényeges ponton szerepel. Az Ádám oldalából megteremtett Éva ugyanis az az otthon, oltalmat biztosító ház, amely az embert létbe hívó Isten által megóvja őt. Heidl nyomán ebből következik, hogy az anyaméh ugyanakkor, azáltal, hogy befogadja az életet, a Teremtővel való kapcsolatban-levés állapotaként is elgondolható.

A *Házasság és aszkézis* című írás a 19. században kibontakozó házasságtológia látószögéből köze-

líti meg férfi és nő kapcsolatát, amely az egyházatyák vélekedésével ellentétben (Ambrus, Agoston, Nüsszai Gergely, Bazileiosz, Aranyszájú Szent János stb.) ugyanolyan lehetőséget rejt magában az aszketikus élet megvalósítására, mint a szüzesség. Heidl gondolkodásmódjában tehát nem a szexualitással való élés, vagy az arról való lemondás áll a középpontban, hanem a mindkét életformát egyszerre igénylő és tökéletesnek tartó isteni szeretet. Hiszen mindkét életmódnak végső értelmét a feltámadás adja meg (vö. *Irenaeus és a test teológiája*, 225.) Ennek távlatában pedig az aszkétizmus nem egyszerűen a szexualitás megtagadását jelenti, hanem azt a minden keresztény ember számára egyaránt szükséges életmódot, amely az önuralom (*enkrateia*) fogalmában összegezzhető, és amely az üdvözült életállapotot előlegezi meg itt, a földön.

A természetesség kapcsán ír Heidl a homoszexualitás és fogamzástámasztás témaköréről is (lásd *A szexualitika mint ütközőpont: abortusz, fogamzástámasztás, homoszexualitás*, 28), s ítéletmondás nélkül szövegezi le az egy férfi és egy nő kapcsolatának szentségét. Mindezeket azonban áthatja és mély teológiai jelentéssel telíti a Megtestesülés misztériuma, amely a kötet több írásában is előkerül. *Én férfit nem ismerek!* — olvassuk a kötetnyitó esszét Mária szüzességéről, majd a vége felé az *Irenaeus és a test teológiája* című írás zárja az ehhez a tematikához kapcsolódó szövegek sorát. Heidl legfontosabb megállapítása Irenaeus nyomán, hogy az ember eleve már a megtestesült Fiú képére és hasonlatosságára lett megteremtve, nem a Fiú vette fel az ember hús-vér testét (223). Ebben a tekintetben tehát a férfinak és nőnek alkotott ember a legtermészetesebben hordozza magán az Isten képmására való teremtettséget, amely emberi méltóságának gyökere. Éppen ezért, ahogy Heidl írja: „a Megtestesülés misztériuma felől értelmezett teremtéstörténet egyszerre lehet kiindulópontja a szüzesség és a házasság teológiájának” (225).

Heidl írásainak egészét áthatja a lét titkait fűrésző tekintet jelenléte, amely a teremtett dolgokban való gyönyörködésre és megértésükre törekszik. Az emberi próbálkozások mélyén pedig ott rejtőzik a mindent egybetartó *egyetemes* pillantás. (*Kairosz*, Budapest, 2013)

VÁRKONYI BORBÁLA

MICHAEL MARSCH: AZ ARSI PLÉBÁNOS

Amikor 1818 februárjában a 32 esztendőes Jean-Marie Baptist Vianney ifjú lelkipásztorként a világtól távoli kis faluba, Arsba érkezett, s megtartotta első szentmiséjét, azon mindössze egyetlen hívő vett részt. Negyvenegy évvel később, 1859. augusztus 4-én, amikor Vianney János visszaadta lelkét a Te-